

POZNÁMKY K ČETBĚ TŘETÍ KNIHY VÝSTUPU NA HORU KARMEL
kapitoly 21.-32.

3V 21

o radosti z přirozených dober

tj. z vrozených půvabů, krásy (tělesných charakteristik), a vrozených předností jako je důvtip, zdravý úsudek, inteligence, rozvážnost, citlivost atd.

kdo je takto obdařen, má podle Jana od Kříže zůstat bdělý, protože jde o dary, které nás i druhé snadno svádí k marnivosti, nebo k tomu, aby nás či druhé vzdalovaly od Boha

3V 22

o škodách, k nimž dochází, když lpíme na potěšení z přirozených dober

22,1

některé škody jsou u všech typů dober stále tytéž, jiné jsou specifické, přímo spojené s určitou kategorií dober - na tyto se nyní zaměříme (konkrétní příklad: vlažnost je obecná škoda, která nám hrozí u všech typů dober, pokud na nich lpíme, smilstvo je zvláštní škoda s přímou vazbou na přirozená dobra)

bude nás zajímat, jak se děje to, že se radujeme (nebo utíkáme před něčím) z něčeho, co za to nestojí

22,2

Konkrétní škody spojené s přirozenými dobry

1. ješitnost, domýšlivost, pýcha, pohrdání druhými
když se mi totiž něco zdá dobré, vážím si toho u druhého, obvykle také současně něco podceňuji – souvisí s naší potřebou vymezovat se vůči něčemu, stavět meze
2. sklon k samolibosti, smyslovému potěšení, chlípnosti
3. pochlebování, falešná chvála
4. otupení rozumu a vnímavosti ducha – vytrácí se duchovní bystrost
5. rozptýlení – vnitřní roztráštěnost, protože lpíme na stvořeném
6. vlažnost a ochablost ducha – nudí nás a trápí, rozesmutňují až jsou nám protivné duchovní záležitosti a úvahy. Prvním zdrojem pocitů nudy a nechuti v duchovním životě je tedy náš nezdravý vztah k přirozeným dobrům (tj. kategorizují, soudím, kladu výš/níž, podceňuji/přeceňuji druhé podle vlastních měřítek a poznání, z toho se vyvíjí postoje jako je ješitnost a domýšlivost atd. a celkové otupení – velmi se vkládáme do toho, co nám přináší smysly uchopitelné uspokojení a naopak vyvíjíme značné úsilí proto, abychom obešli to, co nás může frustrovat – logickým důsledkem takto vyvíjené námahy je sklíčenost a nuda v duchovním životě – „vládne tělo, které bojuje proti duchu“

22,3

Nejhorší ze všech vyjmenovaných škod:

samolibost, smyslové potěšení, chlípnost: kolik věcí se děje, čím vším hýbe – až ke ztrátě života, majetku, cti, ke sporům a cizoložství. Velmi často podle mystika na duchovní cestě upadáme právě kvůli tomuto aspektu škod.

22,4

většina z nás je trochu očarována vnějším půvabem, důvtipem, schopnostmi druhých lidí, ostrovtipem, rozvážností, schopností úsudku atd. – lze si dosadit téměř vše, co na druhých obdivujeme. Máme „popletenou hlavu“ přednostmi druhého člověka. Problém je v tom, že se stávají měřítkem našeho jednání a rozhodování i prožívání.

22,5-6

důležité je nedávat něčemu takovému příliš prosto, aby se to nerozvinulo

3V 23

Užitek, který přináší, když se nespojím s radostí z přirozených dober

23,1

vzejde mnoho dobrého, protože:

- disponujeme se tak pro Boží lásku
- stáváme se pokornými
- učíme se lásce k druhým lidem
 - co to znamená: nemám tě rád proto, že jsi hezký, vtipný, chytrý, ale miluji se svobodou a ne se zmatkem, ale určitou jasností (volná interpretace Janova „*racional y espiritualmente*“) v Bohu – charakter lásky k druhému tu doprovází svoboda, prostota/přímota, rozumnost, duchovní dimenze lásky
 - „a když se miluje tímto způsobem, je to velmi podle Boha a je v tom velká svoboda“
 - přirozeně se tu propojují růst lásky k lidem a k Bohu

23,2

další přínos: jde o formu askeze, sebezáporu a svobody kvůli následování Krista (hledat oporu v něm, neuvážnout na cestě)

23,3

další přínos: toto přináší velký pokoj a usebranost – nerozptyluji zejména své vnější smysly, nenechám se spoutat („střeží brány duše, jimiž jsou smysly“)

23,4

u pokročilejších pak:

stávají se imunní vůči tomu, co znečišťuje – at' se jedná o situace, setkání, jimž se nelze vyhnout, nebo jiné příležitosti – nabývají na vnitřní robustnosti, kdy určité věci přestávají být sugestivní a působivé, v tom smyslu nemají moc nás „ušpinit“

23,5

nabývá se tak svobody od „image“, snahy dobře zapůsobit na druhé

moudrý je ten, kdo moc nedbá na přirozené přednosti a nadání své či druhým a spíš se stará o to, „co se líbí Bohu“

23,6

odtud svoboda ducha ve službě Bohu: mám-li ji, snadno překonám pokušení a námahu a poroste ve mně dobro (ctnosti)

3 V 24

třetí dobra: smyslová

24,1

vjemy, které jsou spojeny s naším zrakem, sluchem, čichem, chutí, hmatem, ale také rozumem a fantazií, tj. s vnitřní představivostí, která je s nimi spojená, týká se prožívání běžné skutečnosti: jde o to, co vjemy působí, ne tak o to, abychom nedbali na smysly, důraz se tu klade na radost a nechut', která plyne ze smyslového vnímání (jaký význam připisuji tomu, co cítím, vidím, co si myslím a představuji atd.)

24,2: to, co naplňuje naše smysly nemáme ztotožnit s Bohem, protože smysly nejsou schopny „poznat a obsáhnout“ Boha, ani smysly vnější, ani ty vnitřní, tj. ani naše myšlenky, ani naše představivost

24,3

odkud se bere to, že v modlitbě vůbec něco pocít'uji? „cestou ducha“ či „cestou smyslu“ tu cosi přijímám (*gusto* nebo *deleite*), ale je třeba si uvědomit, že do poznání „Boha jakožto Boha“ (srov. 2V 24,2) to má daleko, protože tady přijímám cosi jen „citově a smyslově“ – důležité je vědět, že zastavovat se u čehosi takového je naprosto zbytečné (*vanidad*), bere nám to sílu k tomu, abychom chtěli vkládat svou radost jen do Boha. Dokud nás bude těšit „příjemný pocit“ z modlitby, která nám dodává jistotu, že jsme s Bohem, více či méně potřebujeme očistu, která je ovšem na nás: uvědomit si, že mi nejde o Boha, ale o dary, tj. „cítit Boha“, „prožívat jeho blízkost“ atp.

24,4

... zatímco lze smyslové vjemy užívat i dobrým způsobem: je vpořádku, když hluboce vnímáme, co nás obklopuje a naplňuje, podle Jana se člověk „nemá takovým hnutím vyhýbat“, mají nás totiž vést k pozvednutí se a radosti z Boha, tj. k tomu, abychom byli zbožní. Radost z užívání smyslů je tedy namísto, jen ji má doprovázet bdělost, aby nešlo o uspokojení vlastní chuti víc než o co jiného.

24,5-6

Dá se rozlišit, kdy mi bdělé užívání smyslů pomáhá?

a) jestli mě vede k Bohu, je to vpořádku, tj. pokud mě to, co vnímám orientuje k cíli, pro který je Bůh určil (*serven al fin, para que Dios los crió y dió*): aby byl Bůh více milován a poznáván. Smyslové vjemy nejsou samy o sobě cílem.

Jak je však možné nelpění na tom, co mi koneckonců pomáhá na cestě k Bohu? Jsme syceni Božím Duchem, ten nás uspokojuje.

b) jestli tomu tak není, tj. lpíme-li na smyslových vjemech, pak nám spíše překážení a škoda z nich je větší než užitek. Lékem je „umrtvovat žádost po nich“, nekrmit, nepřizívat ji.

24,7

„každou radost nitra pozdvihnout k Bohu“, tak bude užitečná, prospěšná, dokonalá, uzavírá Jan od Kříže.

3V 25

o škodách, které vzniknou, kdybychom chtěli lpět na smyslových vjemech a nezaměřili svou radost na Boha

platí totéž, co pro předchozí druhy radosti: když je nezaměřím k Bohu, zatímni se mi rozum, budu vlažný a rozmrzelý v duchovní oblasti

mimoto se objeví několikero duchovních škod, které jsou spojeny s nesprávným užíváním smyslových vjemů:

oči: marnivost ducha, roztržitost myslí, velká lakota, nepoctivost, vnější a vnitřní rozklad, nečisté myšlenky a závist

uši: poslouchám-li hloupostem, vede to k rozptýlení fantazie, upovídání, závisti, nejistým úsudkům, myšlenkám, které ústí do dalších škod

čich: vyhledávám-li vůně, bude mi nepříjemných zápach lidí na okraji společnosti, nebudu chtít sloužit a zabývat se podřadnými pracemi, stanu se duchovně necitlivý

chut': obžerství, opilství, ale i hněv, nesvornost, nedostatek lásky k bližním, tělesné nemoci, zlá hnutí, chlípnost, otupení ducha...

hmat: nejhorší ze všeho je podle španělského mystika dotek (příjemných věcí): pěstuje v nás změkčilost a sklon k ní, odtud pak chlípnost, zženštilost, bázlivost, ochota hřešit a škodit sobě i druhým, hloupá radost a zbytečné řeči, vede k pošetilosti, duchovní hlouposti, zbabělosti, nestálosti, zbytečnému strachu a zmatku. Rozum je totiž tak oslabený, že se neumí rozhodnout, neví si rady a je neužitečný jako „rozbitý hrnec“

25,7-8

záleží pak na tom, jak kdo je slabý či nestálý, podle toho i radost ze smyslů více či méně škodí, vedle toho je tu celá řada dalších duchovních účinků jako je vlažnost ducha atd.

3 V 26

užitek, který máme z toho, kdy jsme svobodní v oblasti smyslových vjemů

26,1-5

druhy užiteků:

duchovní: zmizí roztržitost a dostaví se usebrání v Bohu, rostou ctnosti

časné: smyslový člověk zduchovní, čím více budeme žít onen duchovní princip, tím více, budeme duchovní lidí, jestliže naopak živíme jen to, co je živočišné, nevnímáme Boží věci, roste duchovní radost („stonásobná“)

26,6

čistému pak všechno prospívá, zatímco nečistý ze všeho čerpá zlo, proto je dobré „přemoci radost vzešlou ze žádosti“, abychom dospěli ke „klidné radosti v Bohu prostřednictvím jeho tvorů“ (*serenidad de gozo ordinario en Dios por medio de sus criaturas*)

budeme lidé s čistým srdcem: „*en todas las cosas halla noticia de Dios gozosa y gustosa, casta, pura, espiritual, alegre y amorosa*“

26,7

resumé: dokud nejsme takto svobodní, je lepší být dostatečně obezřelí a raději moc nevyužívat síly a činnosti smyslů na duchovní cestě, dokud od nich nejsme dost svobodní

26,8

temná „noc radosti“ vede k mnoha dalším užitkům, o nichž ani „není třeba mluvit“

2V 27

čtvrtý druh dober: morální

27,1

o čem je řeč: o ctnostech a jednání, které z nich vyplývá (skutky milosrdenství, dodržování Božích přikázání, zdravé sebeovládání ve prospěch společného dobra)

27,2

zatímco dříve zmiňovaná časná, přirozená a smyslová dobra si nezaslouží, abychom do nich vkládali „radost vůle“ (protože jsou prchavá a křehká, plodí strach a bolest ducha – ano, přibližují nás nějak k Bohu, ale je to nejistá cesta, „více uškodí než prospějí“)

mravní dobra jsou cennější a přináší pokoj a řádné užívání rozumu a správné jednání – z lidského hlediska je to to nejlepší, co můžeme mít, podle Jana od Kříže

27,3-4

máme si cenit ctností, jako to už dříve dělali moudří lidé (včetně pohanů)
nejde tedy o nic mimořádného, mimořádné je, když nám nepůjde jen o ctnosti, ale o Boha a ctnosti využijeme jako cesty k němu, pak vynikne jejich skutečná cena
ctnosti a dobré skutky samy o sobě nevedou k věčnému životu – mají tu být z lásky k Bohu, „jen pro službu Bohu“ a ne z jiných důvodů

27,5

konkrétně: cena našich dobrých skutků, postů, almužen, úkonů kajícího, modliteb atd. se měří ne množstvím a kvalitou, ale láskou k Bohu, která je v nich – čím ta je čistší a celistvější, tím větší mají cenu

tj. nechtít z modlitby, postu, laskavosti k slabšímu nebo trpělivého snášení cizí nebo vlastní hlouposti vytežit „na zemi i po smrti“ radost, útěchu, chválu (tj. na sebe orientovaná ctnost) – tím se ztrácí jejich cena

chtít zůstat bez této mravní radosti, aby se z nich těšil jen Bůh, aby nám šlo opravdu jen o Boha

3V 28

škody, které vznikají, když lpíme na mravních dobrech

tj. když hodnotu ctnosti hledáme jen v tom, že ji „máme“

28,1

„jsou velmi nebezpečné, protože jsou duchovní“

28,2

první škoda

marnivost, pýcha, ješitnost, domýšlivost – vznikají, když se raduji z toho, jak dobře jedním, začínám si zakládat na vlastní ctnosti á la farizej

28,3

druhá škoda

podceňování druhých: jsem tak nezištný, čestný, asketický, empatický, věrný, spolehlivý, autentický, vidící pravou podstatu věcí... že se mi nikdo nevyrovná, právě v oblasti morálky je snadné pohrdat druhými

28,4

třetí škoda:

často věci děláme hlavně kvůli sobě nebo druhým lidem, ale ne z lásky k Bohu – dělám něco, chovám se určitým způsobem proto, že z toho něco budu mít (nejsme tak nezištní, když něco dobrého děláme, často sledujeme vlastní zájmy a abychom zapůsobili na druhé)

28,5

čtvrtá škoda:

víc nám jde o pozitivní odezvu od druhých lidí, než co si o tom myslí Bůh – tj. jednání, které není odpoutané od vlastních zájmů a hledisek, které sama sebe vydává za ctnost je podle Jana od Kříže k ničemu a hrozně

má na mysli zejm. charitu, která má sloužit zvěčnění vlastního jména (případně rodiny, komunity, vlády): „Jdou tak daleko, že i do chrámů dávají své znaky, jména a erby, jako by tam chtěli postavit místo obrazu sebe, aby všichni před nimi klekali“, „klanějí se více sobě než Bohu“

Kudy ven z této logiky? „Ukryt své dílo“, nechťtí, aby si ho někdo všimal, ani my sami se nemáme příliš kochat vlastní velkodušností. Všimnout si, že Jan neradí raději nedělat nic! Ano, máme dál dělat dobro, ale nestavět si tím vlastní pomník, opravdu nám má jít především o Boha, pak náš skutek „bude velmi záslužný“.

28,7

pátá škoda:

ustrnuli bychom na cestě, protože lpění na zalíbení a útěše v tom, co dělám vede k tomu, že si navykne dělat jen to, co vyhodnotíme jako prospěšné a naplňující a nebudeme umět pracovat „bez chuti“ a bez pocitu seberealizace. Pak by se však dostavila ochablost a ztráta vytrvalosti, „je veta po jejich dobrých skutcích“...

28,8

šestá škoda:

smysl v hodnocení toho, co má/nemá hodnotu a co je opravdu lepší, protože hlavním měřítkem je kritérium, zda se mi něco líbí nebo nelíbí. To, co ve mně budí odpor, co je mi více či méně protivné a nemilé, tomu se pak vyhýbám. Tady podle Jana od Kříže naprostá většina lidí, duchovních i obyčejných, dělá nějakou chybu, je jen málo těch, kdo opravdu jednají čistě pro Boha a nesledují přitom nějaký svůj zájem a nesnaží se z toho vytěžit něco pro sebe..

28,9

sedmá škoda:

stáváme se nepoučitelní – moc k nám nedoléhá, co nám radí druzí, museli bychom se totiž vzdát něčeho, nač jsme zvyklí. Co nám druhý říká nám přijde nedostatečné, hloupé, od věci („to pro mě ale neplatí“, „asi jsem to špatně formulovat“, „on mě nepochopil“...), nebo chápeme, že druhý má pravdu, ale nemáme sílu cosi změnit

„tito velmi kolísají v lásce k Bohu a bližnímu, protože sebeláska, kterou v nich vyvolávají jejich díla, ochlazuje pravou lásku“

3V29

co dobrého povstane z toho, když si nelpíme na svých ctnostech

29,1

nebudeme mít tendenci se vychloubat

29,2

naše jednání bude přiměřené, uvážlivé a nezaslepené „vášnivou radostí“, impulzivitou a osobními zájmy

opakem je jednání, které se neřídí zdravým úsudkem, ale je neustálým těkáním: stále měníme plány, začínáme a nedokončujeme, zvláště, když nás něco přestane bavit (jsou lidé, kteří k tomu jsou zvláště náchylní, „u těchto lidí je radost z jejich díla jejich duší a silou“)

„moudrý hledí na podstatu a prospěšnost díla, nikoliv na jeho chuť a líbivost“ – odtud plyne „trvalá radost z díla“ (tj. ne nechuť!)

29,3

budeme opravdu chudí v duchu

29,4

budeme jednak s tichostí, pokorou, rozvážností – bez úskočnosti a ukvapenosti, s radostí, která nás nezaslepí

29,5

budeme milí Bohu a svobodní od lakoty, obžerství, duchovní lenosti a závisti atd.

3V30

pátá dobra: nadpřirozená

30,1

= dary a milosti od Boha, které přesahují naši přirozenou schopnost a sílu (dar moudrosti a vědění, klasická pavlovská charismata jako je víra, dar uzdravování, konání zázraků, proroctví, jazyků, rozlišování duchů...), jsou dány ku prospěchu druhých lidí, ke službě

30,2

existují dva druhy duchovních dober: ty, která dána ke službě druhým (nadpřirozená) a duchovní dobra, která se od nich liší a o nichž bude řeč až v dalších kapitolách

30,3

také taky ale má proběhnout očistný proces, i když jde o cosi velmi dobrého
kategorie darů:

a) k časnému prospěchu – uzdravení z nemoci, navrácení zraku slepým, vzkříšení z mrtvých, vyhánění zlých duchů, prorokování budoucnosti (aby se lidé vzpamatovali) atd.

b) k duchovnímu a věčnému prospěchu: můžu tak poznávat Boha a sloužit mu, ať už konám nebo jsem příjemcem daru

30,4

k časnému prospěchu: zázraky atd. by nás neměly moc zajímat v jejich aspektu uzdravení atd., ale jako prostředkem k lásce, abychom více milovali. Tedy o jejich trvalý a duchovní užitek. V tom, co je totiž od Boha, je podle Jana se těžké orientovat, jako příklad uvádí některé biblické postavy: Bůh dává dary i Bileámovy, Šalomounovi, i když se nechová zrovna příkladně. Dary lze také jaksí „padělat“, ať už spoluprací s podivnými silami (ďábel), nebo využitím znalosti přírody.

Je lepší se spíše dívat na to, co to s lidmi dělá – prospěl určitému člověku zázrak k tomu, aby více miloval Boha? Jan zde cituje 1Kor 13: kdybych měl to či ono... ale neměl lásku, nejsem nic.

30,5

neradovat se tedy z toho, že čas od času dostáváme podobné milosti, ale že jimi můžeme sloužit Bohu, a to s opravdovou láskou (*sirviendo a Dios en ellas con verdadera caridad*)

protože, co nám prospívá a „co má cenu před Bohem, ne-li láska k Bohu“? (*qué aprovecha y qué vale delante de Dios lo que no es amor de Dios*)

3V31

škody, k nimž dochází, když lpíme na nadpřirozených darech

31,1

tři škody:

klameme lidi a sebe

oslabuje se naše víra

roste v nás ješitnost apod.

31,2

jak (se) obelháváme: je velice obtížné rozeznat, co pochází od Boha, co je pravé a co naopak falešné, špatně rozlišujeme hodnotu toho kterého daru. Proč?

a) radost z něho nás příliš zaslepuje a otupuje náš úsudek

b) radost vede k tomu, že víc tíhneme nevystihnout správnou chvíli, kdy co udělat.

To platí i tedy, když uzdravení, vymítání, předpovídání čehosi je pravé. Jestliže je provází zmíněné dvě závady, bude se často plést v hodnocení smyslu toho, proč k určitému zázraku atd. došlo + nenačerpáme z nich užitek a nebudeme umět užití darů správně načasovat

Ne, že by Bůh „neinstruoval“, jak dary správně používat, ale že my jsme nedokonalí a neumíme jich užít „jak a kdy si přeje“ (viz Bileám, ale i Jakub a Jan, který svolávali na Samařany oheň z nebe za to, že se nepostarali o Ježíše, Ježíš je za to pokáral)

31,3

i u apoštolů se tedy objevuje jednání, které pramení z vášně (radost, naděje, bolest, strach) a připisování důležitosti určitým darům tam, kde to nebylo na místě

měli bychom podobné věci konat tehdy, když nelpíme takovou vášnivostí – pak to bude Bůh, kdo námi hýbe, do té doby být obezřetný

31,4

tak totiž Boží milosti nebudou zneužity, natož tam, kde nejde o Boží dary, ale o prosazování vlastních rozmarů a fantazií atp.

31,5

dokonce vede až ke smlouvě se zlým, podle Jana, protože takovým lidem pak tak moc záleží na duchovních darech, že jsou schopni se upsat čemukoli – všimnout si Janova soucitného postoje vůči takovým lidem: „necht’ tu Bůh rozmnoží a projeví své veliké milosrdenství“

31,6-7

toto vše bylo řečeno, aby bylo zřejmé, že kdo má milosti a nadpřirozené dary, „musí odstranit chtivost a radost z jejich užívání“ a nestarat se, zda je dostatečně dar využitý, Bůh se postará

31,8

k úbytku víry:

všimnout si, že Jan tu mluví k těm, kdo mají tyto dary. Varuje před nevhodným načasováním, které může způsobit to, že namísto růstu víry v druhém člověku v něm probudíme nedůvěru v Boha. Sám obdarovaný přitom riskuje, že se naučí přeceňovat zázraky a vzdálí se víře, která je „hábito oscuro“. Nejde totiž o zázraky samotné, ale o víru, k níž mají vést. S vírou zázraky úzce souvisí, jinak Bůh dělá zázraky jaksi „nerad“, jen tam „kde jsou nutné“, tam, kde chybí víra.

31,9-10

k ješitnosti:

Bůh nedělá zázraky běžně, ale tam, kde „jinak nemůže“ (viz farizeové: jestliže nevidíte znamení, neuvěříte...). Rizikem je ale ješitnost a marnivost, srov. Ježíšovo kázání učedníkům, když se radují, jak se jim daří vymítat démony atp.

3V 32

užitek, k němuž se dospěje, když se nebudeme kochat duchovními dary

32,1

dvě výhody: Bůh bude oslaven a vyvýšen + naše nitro se povznese

Jak je v nás Bůh oslaven a jak je mu dáno místo, které mu patří?

I. přestaneme hledat útěchy a seberealizaci jinde než v Bohu. Jen v Bohu spočine naše nitro a nalezneme v něm radost. Konečně se nám podaří opravdu se zaměřit na Boha a nalézt se v něm.

32,2

v duši se ukazuje Boží výjimečnost, přesažnost, velikost – on sám tady sděluje, kým je což nejde, není-li v nás prázdnota od „radosti a útěchy vůle“ ze všech věcí: „Vyprázdňte se a vizte, že já jsem Bůh“ „v pusté a vyprahlé zemi“.

Bůh se zjevuje uprostřed pustin, nutí nás, abychom nekroužili jen kolem sebe a svých zájmů, ale opravdově ho hledali a měli svou radost skutečně v něm.

32,3

II. způsob oslavení Boha: věříme Bohu víc, než nám nabízí zázraky a znamení – tím oslaven a vyvýšen, že věříme bez důkazů

32,4

tak vzniká „velmi čistá víra“ a roste naše naděje a láska

co zde poznáváme o Bohu souvisí s obnaženou vírou a s „*grande delecte de amor por medio de la caridad*“ – láska, která tu nachází velké potěšení v živém Bohu, naděje, která naplní naši paměť odtud *admirabile provecho*, obdivuhodný pokrok na cestě k dokonalému spojení s Bohem